

УЛС ТӨРИЙН ҮЗЭЛ СУРТАЛ БА НОЁРХОЛ

Д.БУМДАРЬ

Доктор, дэд профессор, МУИС, ШУС, Нийгмийн Ухааны Салбар,
Улс төр судлалын тэнхим

О.ПҮРЭВДОРЖ

Улс төр судлалын тэнхимийн магистрант

Түлхүүр үг: Ноёрхол, улс төрийн үзэл суртал, хүч, ноёрхогч, эрх мэдэл

Товч агуулга: Энэхүү өгүүлэл улс төрийн үзэл суртал, ноёрхол хоорондын харилцан хамаарлыг улс төрийн антропологийн дагуу судлан шинжлэхэд чиглэсэн болно. Ингээд төрийн үзэл суртал ноёрхлоос үүдэлтэй юу үгүй юу гэх асуултад тулгуурлан улс төрийн үзэл суртал ноёрхлоос үүдэлтэй бий болдог нь тодорхой гэх нотолгоог гаргах зорилго тавьлаа. Доорхи өгүүлэлээр ноёрхлын шинж чанар, түүний үүсэл, цаашилбал ноёрхлыг бүрдүүлэгч ноёрхогч, ноёрхуулагч бүлгийн хоорондын харилцаа, шинж чанарыг тодруулах, эдгээрийг судалсан эрдэмтдийн бүтээлийг онцлон оруулсан. Мөнхүү ноёрхолтой холбоотойгоор түүнийг тогтоон барих, аль эсвэл олж авах гэсэн хүн төрөлхтөний түүхийн туршид үргэлжилсэн тэмцэл чухам ямар үр дүнд хүрч байсан талаар дурьдах бөгөөд эцэст нь улс төрийн аливаа үзэл суртал бүрийн үүсэл ноёрхолтой холбоотой бий болдогийг тодорхойлж дүгнэлт гарган судалсан болно.

Abstract: This article traces the domination and the political ideology, furthermore their relations and relativity according to political anthropological studies. It asks whether the origin of the political ideology is the domination or does not relate with the domination. This article surveys the origins and key features of the dominance, furthermore the relations and key features of the group which is under the dominance and the group which is have dominance. In that way it includes numerous works of scientists who are survey the domination and its relativity with other fields. Moreover this article concludes that give the answer the origin of the political ideology is the domination is proved by historical survey, human nature and the contradiction of the classes of society.

Английн Ливерпүүл (Liverpool) хотын рок-хөгжмийн Битлз (Beatles) домогт хамтлагийн гишүүд солгой гараараа ихэвчлэн тоглодог байсан. Тэдний хувьд солгой гар нь тоглолтод давамгайлах, тэргүүлэх үүрэгтэй байж. Хамтлагийн дууны үг, аяыг зохиодог гол гишүүд нь ч мөн солгой гартнууд байсан бөгөөд тэд хамтлагтаа давамгайлах үүрэг гүйцэтгэж байж... Үүнийг анзаарч үзвэл давамгайлал (*Domination*) нь тоон болоод тоон бус хүчний ойлголт болох нь харагдана. Өөрөөр хэлбэл, тус хамтлагийн гишүүдийн дунд солгой гартан гитарчид, бөмбөрчин олонх нь байсан гэвэл тоон давамгайлал болох юм. Харин бодит байдал дээр хамтлагийн гишүүдийн дөнгөж хагас нь солгой гартнууд байсан гэх.

Нөгөөтэйгүүр, хамтлагийн дууны үг, аяыг зохиоход давамгайлдаг гишүүд нь солгой гартан Пол Маккартни (Paul McCartney), баруун гартан Жон Леннон (John Lennon) нар л байсан. Энэ тохиолдолд давамгайлалын тоон биш хүч, тоон бус нөлөөллийн асуудал үүсэж байна. “Тоон” давамгайллын үед тоо хэмжээ нь гол хүчин зүйл байх бөгөөд харин “тоон бус” давамгайллын үед “хүч” хэмээх хүчин зүйл голлох үүрэгтэй. Хүч хэмээх нь эрдэм мэдлэг, авьяас чадвар, эрх мэдэл зэрэг олон зүйлийн цогц нэгдэл юм. Ийнхүү давамгайлал нь тоон болон тоон бус хүчин зүйлийн нөлөөллийг агуулдаг байна.

Энд бид давамгайллыг улс төрийн хувьд авч үзэх бөгөөд, улс төрийн үзэл суртал (*ideology*) нь давамгайллаас үүдэлтэй болохыг нээж харуулахыг зорьсон. Өмнөх жишээнээс дүгнэхэд, давамгайллыг нөхцөлдүүлэгч нь “тоон” хүчин зүйлийн зэрэгцээ “хүч” хэмээх хүчин зүйл байна гэж үзэж болох юм. Давамгайллын гол зүйл болох “хүч” хэмээх ойлголтыг задлан шинжилж тэр нь давамгайллыг хэрхэн нөхцөлдүүлж байдгийг нээн харуулах нь чухал юм.

Юуны өмнө хүч хэмээх ойлголтыг шинжилж үзье. Заяагдмал, олдмол хэлбэр бүхий эрх, эрх чөлөө, бяраа чадал, оюун ухаан, эрх мэдэл, нэр хүнд, албан тушаал, мэдлэг боловсрол, нийгмийн байр суурь болон мөнгө хөрөнгө зэрэг нь бүгд тухайн хувь хүний “өмч” юм. Эдгээр өмч бүр өөрт тохирсон тодорхой хэмжээний хүчийг агуулах бөгөөд ноёрхлын эх эс үүсвэр болдог хэмээн үзэж болох талтай. Өмч бүхий хүч, эсвэл хүч бүхий өмч нь нийгэм улс төрийн хүрээнд ноёрхлыг бий болгодог буюу хэнд өмч хуримтлагдана түүнд хүч бий болно, хэнд хүч хуримтлагдана түүнд өмч бий болох зүй тогтолтой байх. Иймээс энэ зүй тогтолын үүднээс авч үзвэл ноёрхлыг зайлшгүй үүсгэж болох юм.

Улс төрийн үзэл суртал ноёрхлоос үүдэлтэй бий болж байгаа гэж үзвэл ноёрхлын өөрийнх нь үүслийг танин мэдэх шаардлагатай болно. Хүн бүр байгалиас тэгш хүч буюу өмчтэй заяагдаагүй тохиолдолд хүмүүсийн хоорондын харилцаа хүч буюу өмчийн тэгш бус байдлаас шалтгаалж нийгэмд ноёлогч, ноёрхуулагч гэсэн

хоёр бүлэг үүсдэг. Эдгээр бүлгийн хооронд тэгш бус заяагдсан хүч буюу өмчийг олж авахын төлөө ноёлогч өөрийн байр сууриа хадгалах, ноёрхуулагч ноёлогчийн байр сууринд очих гэсэн зөрчилдөөнт харилцаа бий болдог. Энэ тохиолдолд зайлшгүй ноёрхол үүсэн гарч байгаа юм.

Харин хүн бүр байгалиас тэгш хүч буюу өмчтэй заяагдсан бол ноёрхол гэсэн ойлголт хүмүүсийн харилцаа, нийгэмд үүсэхгүй байх бололцоотой юу гэх асуулт урган гарч ирнэ. Өөрөөр хэлбэл хүн бүр бүгд адилхан хүч буюу өмчийн эзэн учраас бусдын хүч буюу өмчийг өөрийн болгох, түүнийг ашиглах, эсвэл түүнийг эзэмшигчийг өөрийн эрхшээлдээ оруулахгүй байх бололцоотой болов уу гэсэн далд санааг илэрхийлж байгаа юм. Энэ асуултанд хариулт өгөхөөр К.Маркс өөрийн онолын үндэстэй үзэл суртлыг ч гаргаж байсныг санахад ноёрхолтой холбоотой асуудал хичнээн чухал болох нь харагдана.

Эхний тохиолдолд хүн бүр байгалиас тэгш хүч буюу өмчтэй заяагдаагүй буюу эзэмшигч нарт өгөгдсөн өгөгдөлтэй шууд хамааралтай байсан бол хоёр дахь тохиолдолд мөн эзэмшигч нарт өгөгдсөн өгөгдөл байгаа боловч тэд бүгд адил тэгш эрхгүй байвал, байгалийн нөөц хязгаарлагдмал байвал гэсэн гадаад өгөгдөл нэмэгдэж байгаа юм. Үүнээс дүгнэхэд тохиолдол бүрийн үр дүнд ноёрхол үүсэж байна. Нийгмийн бүлгүүдийн ашиг сонирхол, зорилгыг илэрхийлэн нийгмийн оршин буй харилцаануудыг хадгалах буюу өөрчлөхөд чиглэгдсэн онолын үзэл, үзэл санааны системийг үзэл суртал хэмээн ойлгодог нь ноёрхлын үед мөн л нийгмийн бүлгүүдийн ашиг сонирхол нийгмийн бүлгүүдийн харилцаанд нөлөөлж байгаагай адил төстэй байдаг.

Нэгэнт энэхүү өгүүллээр улс төрийн үзэл суртал ноёрхлоос үүдэлтэйг тодруулах тул ноёрхол зөрчилдөөнт харилцаанд тулгуурлан үүсдэг гэдэгт үндэслэн энэхүү харилцаанд оролцогч ноёлогч, ноёрхуулагч бүлгүүдийн хоорондын харилцаа, онцлогийн талаарх зарим эрдэмдтийн судалгаа, дүгнэлтийг орууллаа.

Ноёрхуулагч бүлэг яагаад ноёлогч бүлгийн эрхшээлд байгаад байдаг вэ гэсэн асуултыг Америкийн улс төр судлаач, социологич, түүхч Чарлез Тилли (Charles Tilly) тавьжээ. Тэрээр өөрийн бичсэн **“Ноёрхол, Эсэргүүцэл, Зөвшөөрлийн тухай”** (Domination, resistance, compliance ... discourse) нийтлэлдээ “Ердийн ноёрхол нь дарлагдагч бүлгийн тодорхойлогдсон сонирхлыг байнга боомилж байдаг юм бол дарлагдагчид яагаад хүлцэн дагадаг юм бэ? Тэд яагаад тууштай тэмцэж, ядаж эсэргүүцдэггүй юм бэ? хэмээн асуугаад түүнд тохирсон хариултыг санал болгосон байна. Үүнд: Ноёрхуулагчид яг үнэн хэрэгтэй тууштай тэмцдэг хэдий ч тэр нь далд хэлбэрээр байдаг. Ноёрхуулагчид хүлцэнгүй байсныхаа төлөөсөнд ямар нэгэн зүйлийг авдаг. Тэр зүйл нь тэднийг аялдан дагагч болоход хангалттай зүйл байдаг. Үзэл суртлын өөр сонголтгүй, хавчлаганд байсан зэргээс шалтгаалж дарлагдагчид өөрийн жинхэнэ сонирхлыг ухамсарладаггүй. Хүч дарлагдагч бүлгийг байр сууринд нь хадгалдаг. Эсэргүүцэл, бослого тэмцэл нь их үнээр олдоно. Ихэнх тохиолдолд дарлагдагчид энэ шаардлагийн утга учрыг мэддэггүй” гэх зэргийг оруулж энэ бүгд тодорхой хэмжээнд нөлөөлдөг гэж үзсэн.

Мөнхүү ноёрхлын талаар өөр нэгэн өнгцөөс авч үзсэн жишээ байна. Йел (Yale)-н их сургуулийн антропологич, улс судлалын профессор Жэймс Скотт (James Scott) өөрийн **“Ноёлох байдал ба эсэргүүцлийн үйлдлүүд”** (Domination and The Arts of Resistance) бүтээлдээ өнгөлөн далдлах, бялдуучлах зэрэг сул дорой болон хүчтэй хүмүүсийн хооронд үүсэх харилцааг ойлгох нь ноёлогч болон захирагдагч шинжтэй хүмүүсийн ерөнхий онцлогийг ойлгоход тус болно хэмээсэн байдаг.

Тэрээр бүтээлдээ “хүчийг эзэмшигч хүн зөрүүлээд мастериин тоглолтыг хийх бөгөөд дарлагдагчийн багны цаана юу оршиж байна, дарлагдагчийн жинхэнэ санаа зорилго юу байна гэдгийг танддаг. Ноёлогч нар үргэлжид тайзыг туйлын байдлаар удирддаггүй хэдий ч тэдний хүсэл ерөнхийдөө давамгайлдаг. Ноёрхуулагч ноёлогчийн өмнө өнгөн илрэлийг үзүүлдэг бол, ноёлогчийн ард буюу тайзны гадна далд илрэлийг өөртөө бий болгодог. Далд илрэл нь тайзны гаднах үг яриа, дохио зангаа, өнгөн илрэлийн үед үүсэх үзэгдэлтэй зөрчилдсөн зөрчилдөөн зэргээс бүрддэг” гэж ноёрхуулагчийн ноёлогчдоо хандах илрэлийн хэлбэрийг тодорхойлж, эдгээр хэлбэр нь хоорондоо эсрэг тэсрэг байдгийг онцолжээ.

Ноёрхуулагч өөрийн далд илрэлээ ил болгосон нэгэн жишээг бүтээлдээ оруулжээ. “Хатагтай Poyser George Eliot-ийн Adam Bede далд илрэлээ ил болгодог. Poyser газрын эзэн нь түүнийг яг нэг өт хорхой байгаа мэтээр харж байгааг анзаарсан хэдий ч түүнтэй ёсчлон мэндэлж хүндэтгэсэн уур амьсгалыг гаргадаг. Газрын эзэн түүний газар болон шинэ газар түрээслэгчийн хооронд үр тариа, бэлчээр газрыг солилцох санал тавьж түүний саналыг хатагтай хүлээж аваагүй тул газраасаа хөөнө хэмээн сүрдүүлдэг. Энэ нь Хатагтайг далд илрэлээ үзүүлэхэд хүргэдэг. Ийнхүү газрын эзэндээ тийм сул дорой дүйнгэ амьтад биш болохоо хэлж, ийм бодолтой хүн ганц би биш, ижил бодолтой хүмүүс байгаа хэмээдэг. Тиймд газрын эзний тухай далдуур яригддаг зүйлс үнэн болохыг хатагтай гэрчилж байгаа юм. Энэ бол эрх мэдэлтэнд үнэнийг хэлсэн жишээ юм” хэмээн далд илрэлээ илчилсэн тодорхой жишээг тайлбарлан оруулжээ.

Цаашлаад энэхүү ил далд илрэлийн дүнд үүсэх тэмцэл, тэмцлээс үүсэх үр дүнг тодорхойлохдоо “Доромжлол амссан хувь хүн өөртөө өшөө хорсол болон зөрчил тэмцлийн төсөөллийг бий болгодог боловч анги, давхарга, арьс өнгөний доромжлол зэргээс үүссэн төсөөлөл яваандаа нэгдсэн соёлын бүтээгдэхүүн болж болно” гэжээ.

“Далд илрэл нь дан ганц үг хэллэгээр илрэхгүй бөгөөд ихэнх тариачдын хувьд газрын эзэнд чанаргүй ажил хийж өгөх, татвараас зайлсхийх, хулгай хийх, хулгайн ан хийх зэргээр илэрдэг. Ноёлогч элитүүдийн хувьд далд илрэл нь нууц эд хөрөнгө хадгалах, дээрэмчдийг нууцаар хөлслөх, хээл хахууль авах зэргээр мөн илэрч болно” хэмээн далд илрэлээ илчлэхдээ гаргадаг хэлбэрүүдийн талаар тодорхой бичсэн байна.

Энэ мэтээр түүхэн хөгжлийн явцад ноёрхол хувьсан өөрчлөгдөж хэрхэн амьдрах талаар зарим зүйлсийг мэдэж тэрхүү мэдлэгтээ физиологийн давуу чанараа нэгтгэж чадсанаар балар эртнээс эхлээд өнөөг хүртэл бусдыг ноёрхох хүчийг хүн төрөлхтөн хуримтлуулсаар ирсэн байна. Тухайлбал, домог, шашны хүн төрөлхтөний сэтгэлгээнд ноёрхсон үед ноёрхогч бүлэг өөрсдийгөө бурхан тэнгэрээс заяасан ид шид, тодорхой чадвартай хэмээн зарим зан үйл, шүтээн зэргийг ашиглан дарлагдагч бүлэгт итгүүлэн үнэмшүүлж ноёрхлоо тогтоон барьж байлаа. Энэ байдал энэтхэгийн кастын систем, эзэн хаан(тэнгэрийн хүү гэх ойлголт)-ыг тахин шүтэх үзэл зэргээр олон зуун мянган үргэлжилсэн билээ. Хүн төрөлхтөний хөгжлийн түүх хүч, өмчийг өөртөө эзэмшиж ноёрхолд тэмүүлсэн онцлог шинжтэй байна.

Тэгвэл хүн төрөлхтөний хөгжил хүчийг олж авахдаа, хүчний харилцаанд орохдоо, хүчний харилцааг зохицуулах байдал зэрэг нь хувьсан өөрчлөгдөж ирсэн бөгөөд дотроос гадагш чиглэлтэй болохыг антропологич Эрик Вольф (Eric Wolf)-ын хүчийг дөрөв “(нэг дэх нь хүнд хамааралтай чадвар, чадамж бүхий хүч, хоёр дахь нэг нь нөгөөгөө давах, ноёрхолдоо автуулах хүч, гурав дахь нь хүмүүсийн чадвар чадамжаараа өрсөлддөг харилцааг зохицуулах хүч, дөрөв дэх нь бүтцийн хүч)” ангилсан ангиллаас дүгнэж болохоор байна.

Дундад зууны үед шашны томоохон мяндагтангууд ноёрхлыг өөрсдийн талд хадгалж байлаа. Аливаад шинжлэх ухаанчаар хандах гэсэн хүмүүсийг шашинд тэрсэлсэн этгээд хэмээн цалхаан цээрлүүлж цаазалж байлаа. Учир нь шашны талынхан өөрсдийн ноёрхлыг алдахгүйн тулд бусдад ноёрхлыг бий болгогч хүч буюу өмч (заяагдмал ба олдмол) хуримтлагдахаас сэргийлэх үйл ажиллагаа явуулж, нэгэнт ноёрхлыг ганхуулах хүч буюу өмч хэн нэгэнд бүрэлдсэн тохиолдолд түүнийг нухчин дарах сонирхолтой байжээ. Энэ үе бол консерватив үзэл суртлын эхлэлийн төдийгүй идэвхжлийн үе юм. Өөрөөр хэлбэл феодалууд, сүм хийдийн мяндагтангуудын ашиг сонирхолд нийцтэй үзэл суртал нь консерватизм болж уламжлалт феодалын нийгмийн байгууллаа буюу ноёрхлоо хадгалан үлдэхэд нь туслаж байсан.

Ийнхүү идеологийн хүрээнд ч тэр, нийгмийн анги давхаргын хүрээнд ч тэр нийцэлгүй олон зүйл гарч эхэлсэнээр Сэргэн Мандлын үеийг авчирч XVII зуунд баруун Европт хувьсгал гарч энэхүү феодалын байгууллыг үгүй хийхээр тэмцэх болсон юм. Энэхүү тэмцэл энэ үеэс өмнө эхлэлээ тавьжээ. Тодруулбал Италийн төрийн албанд олон жил зүтгэсэн Николо Макиавелли Италийн Маккиавелли “Принц хэмээх зохиолыг 1514 онд бичээд тухайн үеийн захирагч Лоренц Медичид өгсөн бөгөөд уг зохиол төрийг хэрхэн тогтноох, бэхжүүлэх, өргөтгөх, улс төрийн эрх мэдлийг хэрхэн байлдан олох ба тогтоон барих талаар өгч буй зөвлөгөө, зааварчлагыг агуулсан байдаг”. Ерөнхийдөө эзэн захирагч буюу нэг хүн (монарх эсвэл тиран) төр улсыг удирдах бүрэн эрхийг авах хэрэгтэй бөгөөд эзэн захирагчийн төр улсыг удирдан залах арга ухаанд төр улсын ирээдүйн дүр төрх оршино хэмээн үзсэн. Өөрөөр хэлбэл эзэн захирагч буюу нийгмийн дээд оройн давхарга төрийг удирдах ёстой гэсэн санааг тусгаад түүнд зориулан зөвлөгөө гаргажээ.

Үүний дараа францад Этьен де Ла Бозти (Etienne de La Boetie) хэмээх шүүгч, дипломатч Макиавеллийн уг зохиолд тусгасан санааг шүүмжлэн эсрэгцүүлсэн бүтээл болох Дуулгавартай байдал: Сайн дурын боолчлолын тухай (Politics of Obedience: The discourse of Voluntary Servitude)-ийг бичжээ. Уг зохиолд Ла Бозти Принцийг хэрхэн эрх мэдлээс нь түлхэн унагаах талаар мөн хувь хүний эрх чөлөөг хэрхэн хадгалж үлдэх талаар бичсэн юм. Мөн тэрээр ноёрхуулагч бүлэг ягаад ноёлогч бүлгийн эрхшээлд байгаад байдал вэ гэсэн асуултыг Америкийн улс төр судлаач, социологич, түүхч Чарлез Тилли-тэй адилаар дэвшүүлжээ.

Уг зохиолд Ла Бозти Принцийг хэрхэн эрх мэдлээс нь түлхэн унагаах талаар мөн хувь хүний эрх чөлөөг хэрхэн хадгалж үлдэх талаар бичсэн юм. Байгалийн хууль, байгалиас заяагдсан эрхийн дагуу тиран засгийн эсрэг тэмцэх тухай бичсэн хэдий ч дан ганц тоот тираны тухай бус төрийн тухай бүхэлд нь тэрээр өгүүлжээ. Тэрээр “Би өөрөөс нь хүч багатай нэг тиранд захирагдаж, удирдлаган дор нь зовж зүдэрч байгаа олон хүмүүс, олон хот тосгод, улс орныг ойлгохыг хүсч байна” хэмээн хүний ноёрхолд ягаад автдаг талаар эргэцүүлсэн байна. Ийнхүү “хүний сул дорой чанар үргэлжид хүчтэй байдлыг бий болгож чаддаггүй тул бид зөвшилцөл хийх, хүчийг дагах хэрэгтэй болдог. Сайн сайхан, сайн хувь заяанд тэмүүлэх зэргээр сайн гэсэн зүйлээ ямар эх сурвалжаас авч байгаагаа үл тоон бид өөрсдийн аятай байдлаа хэн нэгэн хайрлан, талархдаг хүнийхээ нэр хүнд, давуу талыг өсгөхийн тулд хөсөр хаядаг” гэсэн хариултыг олсон байна. Цаашлаад тэд (дарлагдагч бүлэг) хулгай зэлгий, харгислал зэргээс шалтгаалан зовж шаналж байна. Энэ нь цэрэг армийн зүгээс ч биш, зэрлэг омгуудаас ч биш ч, харин ганцхан ‘бяцхан хүн’-ээс болж байгаа юм, Геркулэсээс ч биш, Самсоноос ч биш, гэвч нэг л хүнээс болж байгаа юм. Энэ ‘бяцхан хүн’ улсын хамгийн хулчгар, хамгийн тунай муутай, дайны дарийн талаар огт төсөөлөлгүй нэгэн” гэх зэргээр ноёлогчийн чадварын талаарх үнэлэлт дүгнэлтээ гаргажээ.

Ла Бозтигийн хүссэн зүйл Бирмд тохиолдсон байна. Скотт бичихдээ “Бирмд болсон бослогын талаар Орвел бичжээ. Буддист лам нарын толгойлсон уг бослого Британийн колончлол, тэдний татвар зэргээс ангижирч утопи маягийн нийгэм байгуулна хэмээн амлаж хаан ширээг авахаар тэмцсэн байна. Бослогыг хэрцгий байдлаар дарж, амьд үлдсэн хуйвалдагчдийг цаазын тавцанд аваачив. Бирмийн энэхүү далд илрэл ил болсон гэнэтийн төдийгүй өөрийгөө нээлттэйгээр илэрхийлсэн жишээ юм” гэжээ.

Мөн олон түмний хүлээн зөвшөөрлийг хадгалж үлдэх нь тираны сонирхол бөгөөд гладиатор, жүжиг зэргээр олон түмнийг хөгжөөн баясах аргыг болон өөрийгөө өгөөмөр, саруул удирдагч хэмээн бахархуулж, хайрлуулах замаар олон түмнийг өөрийн ноёрхол дор тогтоон барьдаг гэж үзсэн.

Тэрээр “Ганцхан тираны эсрэг тулалдан тэмцэх огтоос шаардлагагүй, харин бид өөрсдийгөө боолчлолд оруулсангэрээнээсэтатгалзахюмболтиранавтоматаардийлдэнэ.Түүнээсйочсалгаадхэрэггүй,түүндгагцхүү юу ч өгөхгүй байх хэрэгтэй...Би тираныг нухчин дараад өгөөч гэж хүсэхгүй ээ, зүгээр л түүнд туслахаа болиоч” гээд хүлцэнгүй байдлаас гарах олон түмний хүч үл хэрэглэх эсэргүүцлийг тираны ноёрхлыг зогсоох арга зам хэмээн үзжээ.

Ла Боэти, Тилли, Скотт нарын дэвшүүлсэн санаанууд нь нийгмийн бүлгүүдийн аль хэсэгт ноёрхол төвлөрөөд байгаа талаар, ноёрхлыг нийгмийн бүлгүүдийн ноёрхлын туйл өөрчлөгдөж болох болон ноёрхол эсэргүүлэл хоёрын хооронд зөрчил үүсч болох зэргийг хамарсан байдаг.

Энэ мэтээр ноёрхлоор ангижирах, ноёрхлын туйлыг өөрчлөх гэсэн тэмцэл, үйл явдлууд болж, хөрөнгөтөн, ажилчин, тариачин зэрэг нийгмийн бүлгүүд феодалын нийгмийн байгууллын эсрэг идэвхийлэн тэмцэж байлаа. Зарим тохиолдолд хөрөнгөтний бүлэг феодалын нийгмийн байгууллын эсрэг тэмцэх хувьсгалт тэмцэлдээ хүчин мөхөсдөх үедээ нийгмийн бусад хэсгийн буюу ажилчин, тариачдыг уриалан татан оролцуулж, феодалууд, сүм хийдийн мяндагтангуудын мөлжлөгийг ухуулан таниулж хамтдаа тэмцэх болж эерэг үр дүнд хүрч байв. 1642-1649 оны Английн хөрөнгөтний хувьсгал, 1789-1794 онд өрнөсөн Францын Их хувьсгал зэрэг нь ноёрхлыг бүрдүүлэгч хүчийг эзэмших, ноёрхлоос ангижирах, тэнцвэржилтийг бий болгохын төлөөх тэмцлийн тод жишээ болсон бөгөөд эдгээр хувьсгал тэмцлүүд жам ёсны эрх зэрэг тухайн үеийн дэвшилтэд онолууд дээр үндэслэж байв. Энэ үед утопи үзэл, социалист үзлүүд идэвхжсэн бөгөөд дундад зууны зогсмол байдлаас хүн төрөлхтөн ангижирч аль үзэл суртлыг даган цаашлах вэ гэсэн асуулт тулгарсантай холбоотой.

Иймд нийгмийн хөрөнгөтөн ангийнхан либерализмын (либерализмын үзэл суртал нь аж үйлдвэр хөгжиж, анхны хөрөнгөтөн анги үүссэн үетэй зэрэгцэн үүссэн бөгөөд амьдрах, эрх чөлөөтэй байх, хувийн өмчтэй байх зэрэг нь хүний жам ёсны эрх гэсэн гол үнэт зүйлсийг баримталдаг) үзэл суртлыг дэмжиж байсан бол нийгмийн ажилчин, тариачны ангийнхан коммунизмын (коммунизмын үзэл суртал нь боол эзэмшил, феодал, капиталист формацууд хувийн өмчин дээр тулгуурладаг тул ангийн тэмцэл нь эвлэршгүй байдаг. Харин коммунист формац нийтийн өмчинд тулгуурладаг тул зөрчил тэмцэлгүй гэж үздэг) үзэл суртлыг дэмжиж байлаа. Тухайлбал францын хувьсгалын өмнөх социалист үзэл сурталчид нийгмийн анги давхрааны ялгарлыг эдийн засагтай холбон хувийн өмчийг нийтийн өмчөөр солин нийгмийн тэгш байдлыг хадгалан нийтийн сайн сайхан байдалд хүрч болно хэмээн үзэж байсан. Энэ нь цаашдын социалист, коммунист үзэл сурталчдад нөлөөлж уг үзэл суртлыг улс төрийн бодлого болгон хэрэгжүүлж байсан билээ.

Эдгээр үзэл суртал нь өөрөө бас ноёлох шинж чанарыг бий болгодог. Тодруулбал, дэлхийн хоёрдугаар дайны дараах хоёр системийн үзэл сурталын тэмцэл нь гадаад, дотоод аль ч талбарт ноёрхлыг тогтоохыг оролдож байсан юм. Марксын хэлснээр хүн төрөлхтөний түүх бол ангийн тэмцлийн түүх юм бол ангийн тэмцэл нь хүчний буюу өмчийн цаашлаад ноёрхлын төлөө тэмцэл юм. Өөрөөр хэлбэл хэт мөлжигч ноёрхлыг үгүй хийх, ноёрхлын тэнцвэржилт (сонгуулийн зарчим засаглал хуваарилах зарчмыг үүнд дурьдаж болно)-ийг тогтоох, бүр цаашилбал өөрсдийн ноёрхлыг тогтоох тэмцэл байнга явагддаг бөгөөд энэ нь улс төрийн янз бүрийн үзэл суртлыг бий болгох эх үндэс болдог байна. Нэг талаар Дэвид Саллах-н “**Ангийн ноёрхол ба Идеологийн Жанчлал**” (Class Domination and Ideological Hegemony) эсээнд гарсан “Марксист байр суурийн дагуу улс төр болон эдийн засгийн нийгмийн харилцааны дарамтаг байдалд оршин байгаа нийгмийн бүтэц нь идеологиос үүдэлтэй” гэдэг нь үүнийг баталж байгаа юм.

Ноёрхлыг тэнцвэржүүлэх нэг хэлбэр болсон сонгуулийн үйл явц нь ноёрхлыг бүрдүүлэгч гол шинж болсон хүчний харилцаан дээр явагдаж байна. Тодруулбал, сонгогч нэр дэвшигчид саналаа өгч байна гэдэг нь нэг талаар хүчээ өгч байна гэж ойлгогдох бөгөөд нэр дэвшигч сонгогчдод сонгуульд ялсны дараах өөрийн хүч (эрх мэдэл)-ний хүрээнд хийж гүйцэтгэх ажлуудыг санал болгодог нь нөгөө талаар ирээдүйд үүсэх хүчний харилцаа болж болох юм. Тиймд “хүчний харилцаа зөвхөн дээрээс доошоо чиглэсэн бус доороос дээшээ чиглэдэг байж болох тухай жишээ болно.”

Орчин үед улс төрийн үзэл суртлаар дамжуулан ноёрхлоо хэрэгжүүлэхээс гадна бодитоор буюу эдийн засгаар дамжуулан ноёрхлоо тогтоох неокOLONIZM-ын үзэл санаа юм. Энэ нь урьд аль нэг улсад колончлогдсон улсууд улс төрийн хувьд албан ёсоор бие даасан байдлаа олж сэргээсэн хэдий ч эдгээр улс орныг колончлолын өөр аргаар буюу эдийн засгийн колончлолын загвараар дахин колончлох гэсэн эзэрхэг орнуудын бодлого юм. Эдийн засгийн ашиг сонирхлоор хөгжил буурай улс орныг эзэрхэн ноёрхож өөрсдийн улс орнуудын (хөгжингүй улс орнууд) хөгжлийг нэмэгдүүлэн хурдасгах гэсэн бодлогын үргэлжлэл одоо ч мөн адил үргэлжилсээр байгааг олон жишээ харуулна. Тухайлбал үндэстэн дамнасан томоохон корпорациуд нь мөнгө олох, илүү их ашиг олох зорилгоор олонхийг мөлжих бодлогоо баримталсаар байна.

Эцэст нь дүгнэхэд Марксын онолын дагуу боловсрогдсон коммунизмын үзэл сурталын хувьд өмчид харъяалагдах хэв маягуудаас эдийн засгийн буюу материаллаг хэв маяг ач холбогдол өгч ноёрхлоос ангижирах арга замыг заадаг бол консерватизмын үзэл суртал өмчид харъяалагдах хэв маягуудаас нийгмийн байр суурьт ач холбогдол өгч ноёрхлыг хадгалахад чиглэдэг. Харин либерализмын үзэл сурталын хувьд өмчид харъяалагдах хэв маягуудаас эрх, эрх чөлөөнд ач холбогдол өгч ноёрхлоос ангижирах, ноёрхлыг тэнцвэржүүлэхэд чиглэдэг байна.

Улс төрийн үзэл суртал нийгмийн бүлэг хоорондын ашиг сонирхол, хүч буюу өмчийн төлөөх тэмцэлд тулгуурлан ноёрхолтой салшгүй холбоотойгоор бий болдог бөгөөд ерөнхийдөө ноёрхлыг олж авах, нэгэнт бий болсон ноёрхлоо тогтоон барих ашиг сонирхолд бүрэн нийцсэн хэрэглүүр болж улс төрийн үзэл суртал үүссэн хэмээн үзэж болох талтай.

НОМ ЗҮЙ

1. Д.Бум-Очир, “Улс төрийн хүн судлалын онолын үүд”, (Бемби сан хэвлэлийн газар; УБ, 2009)
2. Э.Тамир, Д.Биндэръяа, “Дундад зууны үеийн өрнөдийн улс төрийн сэтгэлгээний түүх”, нэгдүгээр дэвтэр, (Эрдэм номын дэлгүүр; УБ, 2009)
3. David L. Sallach, Class Domination and Ideological Hegemony, (The Sociological Quarterly, Vol. 15, No. 1, 1974)
4. Charles Tilly, Domination, resistance, compliance ... discourse, (Sociological Forum, Volume 6, Issue 3, September 1991)
5. Eric wolf, Distinguished lectures: Facing power- old insight, New Questions, (American Anthropologist, Vol. 92, NO 3, 1990)
6. Etienne de La Boetie, The Politics of Obedience: The Discourse of Voluntary Servitude, translated by Harry Kurz and with an introduction by Murray Rothbard, (The Mises Institute, Auburn, Alabama, 2008)
7. James C. Scott, Domination and the Arts of Resistance, (Yale University Press, 1990)

